

le fattìje de la fénne

- **prémésse**
- **la fénne de la case**
- **la campagnòle**
- **la sarte é la recamatrìce**
- **la furniére**
- **ate fattìje**
- **pruèrbje é mòde de dirre**

PRÉMÉSSE

'Nciàche ténne é a ciàche banne, la fénne gli-é sta cunzederà cumme 'na "fòrze-recciàjese" bunne a purtà devànnè la case é a fa fiàue, ma avóje cumme 'na "màchena róse" capàce de fatijà, ma sénze uadagnìje.

La cundezziùnna sjà gli-é cangjà dò lu passà de lò sècule. Lu sècule passà, pèrò, a-é sta lu mé 'mpurtànte pettócche a-é nescì un mudèlle nóue de fénne che, tuttuàje custrénne a resséve un trattamménne devèrse da lu muénne, gli-é resaglì, dò battàglje é muemménne femmenìste, a uttenìje lò dràje de lebbertà é uguagliànze 'nghjé lu campe mòrale é 'nghjé a sèlle suciàle. Dò tutte su, lu mudèlle dumenànte a-étte sta sèlle che i destenàve la fénne a purtà devànnè la case é a abbadà lò fiàue.

Própete pe sti mutive, la fénne i-atte 'ncuntrà de lò ustàcule a se 'nzerìje pienamménne 'nghjé lu munne de la fattìje é a uttenìje la lebbertà.

Lu cangiamménne de la fénne, 'nghjé lò paìje peccerille cumme lu nóte, gli-é sta mé lénte respètte a lòs ate paìje.

Fermànneme a parlà de la fénna faitare, ge la uóglje rénne paràgge a la chjà, cumme i disce un pruuèrbje antìche: la meglìje a-étte la chjà de la case.

La fénne a-éve la derriére a barrà la pòrete la néje é la premmiére a l'averìje lu mattinne: persù, a-é sta sèlle che, dò la fòrze é la cumpattézze, ma avóje dò fattìje, gli-é resaglì a purtà devànnè é a mantenìje unì la famìglje. La fénne a-é sta, avóje sénze lu savàjere, un mudèlle che i rappresénne é gli-é d'èsèmpje pe la fénne de lu giuóre d'avì. 'Nghjé la famìglje, l'ante denà vunne de lò valóre mé 'mpurtànte pettócche, fiìrre tuttuàje presénne, i-a crevère devèrse ruóle, tutte 'mpurtànte: sèlle de la figlìje, de la meglìje é de la mare, de la fatiattrice.

Da lò stùdje féje, le fattìje che i vijivànte premmiére le fénne ó sevànte:

- * la fénne de la case: a-éve la premmiéra fattìje é i venìve féje da tutte le fénne;
- * la campagnòle: la fénne i-ajutàve su marì a fatijà la campàgne;
- * la sarte é la recamatrice: ó sevànte fattìje arteggianàle;
- * la furniére;
- * ate fattìje.

LA FÉNNE DE LA CASE

Da la uàje de:

* Carosielli Rasiùccia Pruspina 76 ane

'ntervestà lu 4-02-04

* Gallucci Suntina 77 ane

'ntervestà lu 4-02-04

* Carosielli Giuseppina Nardenella 79 ane

'ntervestà lu 7-02-04

* Marella Rusenella 65 ane

'ntervestà lu 13-02-04

'Nghjé la case la fénne i-ava savàjere fa tutte le fattije; 'nzije da pecceréle i 'mbaràve a fa tutte.

Lu premmije penzije che la fénne i-avive, decchirre lès 'nfanne i durmevante ancóre, a-éve sèlle d'allà a la funtane pe prénne l'éje pettócche a-gn-ave ginne 'nghjé le case é jìglje a-éve un binne preziaue che se putive pa fa a méne.

S'ausevante lò barrì a fuórma celindreche, féje dò tacculèlle, de bóue, tenì 'nzènne da lò sìrchje de fére.

Pe lò purtà i venevante màje 'ntéte, appujà 'nghiòcche lu curdàje, un cince accaraugljà. Pe nun père lu siére, le manne i venevante appujà 'nghiòcche le fianchètte.

Arrevà a la funtane, la fénne s'ava affelarà é i-ava auardà lu fì sinne pettócche le funtane pùbbleche i sevante tuttuàje piàjene de crestiàne.

Se i-allàve de prèssce é i putive pa auardà, i lesciàve lu barrì dò lu curdàje a la fénne che le stave devanne é póue i turnàve n'ata vaje a lu prénne.

Tenì presénne che l'éje i servive pe fa quàse tutte le fattije de la case, sta uperazziùnne i venive féje avóje mé de 'na vaje 'nghjé tutte la giornà, da lu mattìn prèste 'nzije a néja tarde.

Le funtane, persù, i-addeventevante un lòcche pe se 'ncuntrà é pe se svagà ma avóje un vére é própète tiàtre; a-éte icchì che le fénne i sceglievante chiàcchiere, i descevante lò cunte dés ate é i sciarievante, rumpàne spisse lò barrì.

Turnà a ciallàue la fénne i mettive lu barrì 'nghiòcche lu barellàre de bóue ó de fére fessà u mije de la cucine.

Tutte le fénne che m'ante dì stó cunte i recurdunte la bunàrme de zja Pauline che, dò un barrì 'ntéte é dò dessò lò bra, pe avàjere 'na fèlle de panne, i-allàve a jempìje l'éje pe lò crestiàne che i putevante pa allà. Se cuntevante pa le vaje che i-allàve é i venive 'nghjé la giornà.

Ciàche vitte-chiènze giuóre, la fénne i-allàve u uallùnne ó a la funtane pe fa la bijà che i ulive 'na muórre de ténne é spisse i-accupàve avóje tutte la giornà.

La premiéra uperazziùnne che i fescive a-éve sèlle de preparà lu sabbùnne, che i venive féje mettàne, 'nghjé 'na ciatière d'aràne màje 'nghiòcche u fuà, piézze de réje é de saime de ranceche, sive de bùue ó de mentùnne é vàrje spècje de uàjele.

A stó cunte, 'na vaje scagljà, ó venive aggiuènne 'na quantettà de piére pe lu sabbùnne ó de sindre de bóue sernì.

Decchirre, dappóje cache àure, lu 'mbaste i felàve, i venive luuà da lu fuà é màje a addefreddà é 'ndustà 'nghjé le casscète de bóue lunge é stràjete. Dappóje i venive luuà da le casscète é tagljà a piézze dò un spave ó dò un cuttèje.

Pe nun fa rumbe lu sabbùnne, la pezzà i venive féje premmije che lu 'mbaste se 'ndustàve bunne.

Dappóje sta uperazziùnne, la fénne, 'nzènne a les ate, i-allàve a la funtane ó u uallùnne purtànne, 'nghiòcche la tête, céste róse piàjene de dra ó lenzije.

Arrevà u lavattàue, s'affelaràve é, 'na vaje arrevà lu fì sinne, se 'ngiulegnàve 'nghiòcche le piére é i-abbijàve a bagnije é 'nzapunà lò dra. Se i sevante pa 'na muórre

'mbrusscenà, la fénne lò schiarìve se nu lò mettìve 'nzapunà 'nghjé le céste é i turnàve a ciallàue pe preparà la lescjà.

Pe la preparazziùnna sjà, le fénne nóte i quanescevànte dò mòde de fa 'na muórre devèrse tra de ise.

Pe tutte é dò, i-aggiuegnevànte a l'éje un pùue de sindre de bóue sernì; sti cumbòste i servìve pe luuà lu rassùme é pe 'ncenetìje lò dra.

Pe lu premmìje mòde de fa, i sestemàve lò dra 'nzapunà 'nghjé le tenèlle de bóue ó de fére (**remmìre lu letràtte**)

é, dappóje che lò avìve crevère dò lu senerìje, i mettìve 'nghìocche la sindre é i menàve l'éja begliènne pràje da lu ciarùnne 'nghìocche u fuà.

La lescjà, chiàne chiàne, i passàve u miéce a lò dra é s'appusàve 'nghìocche u funne de la tenèlle.

Pe lu secònde mòde de fa, 'nvéce, la fénne i fescìve bitre 'nghjé un ciarùnne l'éje é la sindre pe 'na miéggiàure é, decchìrre la sindre s'appusàve 'nghìocche u funne, i menàve lu cumbòste 'nghìocche la biancarì màje 'nghjé la tenèlle.

Se lò dra i sevànte 'na muórre 'mbrusscenà, la fénne i fescìve, pe lu giuóre apprèje, 'n'ata lescjà preparà dò la lescjà rebbegli.

Sìje se i-avìve féje lu premmìje ó lu secònde mòde de fa, dappóje un paràje de giuóre, la fénne i luuàve lò dra da la tenèlle, lò mettìve 'nghjé le céste é i-allàve 'n'ata vàje u uallùnne pe lò schiarìje. A la vernàte, ménne i fescevànte la bijà, le fénne, pe se 'nciatà da la fràja puagnènne é da l'éja gelà, se mettevànte a "danzeìje".

Lò dra i venevànte ascì, a premavére, 'nghìocche le ròcchje é le rame deccàne u uallùnne; de vernàte, 'ncase, deccàne u fuà.

Avóje icchì, cumme ó avvenìve a la funtàne pe l'éje, le fénne i sceglievànte chiacchiere, i-abburlevànte, i ciantevànte é, pe fessarì, se pregnevànte pe lò pàje.

'N'ate còmpete che ó tucciàve a la fénne a-éve la preparazziùnne de lò paste de ciàche giuóre. Lò cibbe che i manchevànte pa 'nghìocche la buffète de lò viàje nóte ó sevànte lò maccarùnne é lu panne. Lu cunte mé 'mpurtànte pe la preparazziùnna làue a-éve la farìne, che se uttenìve macenàne lu bjà u mulìne, dappóje avàjere pràje accòrde dò lu mulenàre. Sétte i mannàve un fatiattàue dò lu ciucce a prénne é a repurtà, premmìje é dappóje la màcene, lò sacche de bjà é de farìne. De le vàje, la farìne i pregnìve devèrse culàue pettócche lu bjà, premmìje de la màcene, gli-éve pa sta lavà é pulzà bunne. U mulìne, dappóje, a-éve avóje pussìbebele sernìje la farìne, se nu se fescìve 'ncase. Lò maccarùnne i venevànte 'mbastà ciàche giuóre é, pe la preparazziùnna làue, la fénne i pregnìve la farìne da lò sacche é la sernìve dò lu sijà (**remmìre lu letràtte**)

'nghìocche lu tambagne, màje 'nghìocche lu taulìne. Dappóje che i-avìve pràje, a giummèlle, la quantettà de farìne che le servìve, i fescìve un lòn dre dòn un caùte; 'nghjé a sètte i menàve l'éje, la sa é, a le vàje, i-aggiuegnìve vunne ó dòn ìje. I-ammachiàve é i 'mbastàve pe 'na muórre de ténne, 'nzìje a avàjere 'na pata felènne é lescènne, che i venìve, póue, tagljà a tante piézzze rettùnne é lescjà repusà. Dòn un laghenattàue (**remmìre lu letràtte**),

la fénne i lagheniàve ciàche piézzze 'nghìocche lu tambagne 'nzìje a uttenìje 'na làghena rettùnne (**remmìre lu letràtte**)

'na muórre fine; própete 'nghjé a su se vijìve l'abbelettà sjà. La làghene, accaraugljà, i venìve tagljà a stressciarèlle finne ó large, a secónde de su che la fénne i-ave decedì de cucenà: i tagliàve lò tagliulìne (**remmìre lu letràtte**)

se i-avìve preparà l'ò fasùle, l'ò sise, l'ò pesille, le gése... ó lu bròde; le lavanèlle ó l'ò taccùnne **(remmìre lu letràtte)**

se i-avìve preparà lu ravù ó la menèstre.

Pe fa l'ò cecattièlle é le recchietèlle, la fénne i teriàve ciàche piézzze, dò lu parme de le manne, 'nzìje a furmà l'ò cingule peccerille che, dappóje, i tagliàve a devèrse mesìrre. Pe denà la fuórme a l'ò cecattièlle **(remmìre lu letràtte)**,

i 'nfecciàve lu secónde é lu tèrte dàje de la manne 'nghjé l'ò piézzze tagljà é l'ò "strasscenàve" 'nghiòcche lu tambàgne; pe denà, 'nvéce, la fuórme a le recchietèlle **(remmìre lu letràtte)**,

i "strasscenàve" ciàche piézze dò un cuttéje é, póue, lu capeveriàve dò lu detùnne. Lò maccarùnne i vevànte quàje 'nghìocche u fuà 'nghjé 'na ciatiére d'aràgne, appennì a 'na cattàjene ó appujà 'nghìocche lu treppiéde; 'na vàje quàje é dappóje che i sevànte sta sculà, lò maccarùnne i vevànte servì 'nghjé le spase ó le spasètte (**remmìre lu letràtte**).

Lu panne i venìve preparà da la fénne ciàche dise-chiènze giuóre; i-avìve abusènne de 'na muórre de cure é fattìje.

La quantettà sjà i cangiàve a secónde de lò crestiàgne che i fescevànte pare de la famìglje é a lu pèriede: a premavére, arubràse, se fescìve de méje pettócche lu panne gli-éve cunzemà avóje da lò muscenìje deffuóre.

Pe fa lu panne s'avanta fa de le uperazziùnne 'mpurtànte: s'ava preparà tutte l'abusènne lu giuóre devàgne; s'ava patà, fa lievettà é quàje lu giuóre apprèje. Lu giuóre devàgne, la fénne i-allàve u fuóre pe 'nfurmà la furniére che, lu giuóre apprèje, i-are féje lu panne.

La furniére, pe reulà lò turne é nun fa fa la fòlle a lu mattìgne apprèje, le addumannàve canne panne i-avìssa fa é 'mbase a su le denàve lu luànne che ó servìve. Sétte i putìve étre pràje u fuóre ó avóje pecchjà a 'na vecenàte che, cache giuóre premmìje, i avìve féje lu panne.

Lò viàje i descevànte che pe évettà che la pate du panne i-ammaturàsse pa, s'ava allà a prén lu luànne premmìje che ó calàsse la schiérte.

Vèrse u tarde, la fénne i-averiàve la méje é i appujàve 'nghìocche lu pjà du sijà (**remmìre lu letràtte**)

é lu sijà pe sernìje la farinne, pràje dò le manne da lò sacche de tàjele ó da lò cassiùnne, andó de sòlete i venìve stejà.

Sta uperazziùnne i-adderàve d'is àure é i venìve féje pe avàjere 'na farinna biànge é sénze canìglje.

U fratténne, la fénne i mettìve a quàje, 'nghjé un ciarùnne 'nghiòcche u fuà, la quantettà de patàte che le servìve pe la pate. Dappóje che i sevànte quàje, le pelàve, s'acciaccàve dò lu schiacciapatàte ó, se lu tenìve pa, dò 'na spasètte de créte, le fescìve a mattuóffele é le stejàve 'nghjé la scafaréte. La fénne i aggiuegnìve a la pate le patàte pe fa addeventà lu panne mé àpele; accussì, ije i sare adderà de méje.

Cunghjì sta uperazziùnne, i mettìve un pùue de farinne dò lu luànne, diventà d'accìzze, 'nghjé la scafaréte, addaddinghiénne smaltà de vérdè (**remmìre lu letràtte**).

I 'mbrugliàve tutte ciuóse dò le manne mettànne, pùue a la vàje, l'éja 'ndepettì pe fa scaglije lu luànne. Preparà la pate, la crevìve dò un ciarìje róue é la mettìve pe la fa maturà deccànne u fuà.

Vèrse le dìje-tràje de lu mattìne, ma cache vàje avóje a miécennéje, la furniére i passàve é tuzzelàve pe le case, denànte l'órdene de patà. A sèlle mumènte ó abbiàve la 'mbastattàure, premmìje passàgge pe fa lu panne. La fénne i mettìve a 'nciatà l'éje 'nghjé un ciarùnne 'nghiòcche u fuà, i fescìve dò le manne lu lònndre u miéce a la farinne 'nghjé la méje, i mettìve le patàte, lu luànne é la sa. I patàte é i 'mbrugliàve tutte ciuóse pe d'is àure, menànte lò pinne stràje 'nghjé la pate é mettànne, 'mpùue a la vàje, éja 'ndepettì.

Decchìrre la pate gli-éve quàse arrevà é i fescìve le còffele, la fénne la geriàve é la regeriàve, i menàve 'nghiòcche la farinne é, dappóje che i-avìve féje la cruàje, la crevìve dò un ciarìje biànche é pulìte é i barràve la méje pe la fa maturà. Pe fa cràje bunne la pate, la méje i venìve crevère dò le chevèrde de lane é, se a-éve vernàte, dessò ó venìve màje un brascìje.

Dappóje sta uperazziùnne, che i-adderàve d'is àure, la furniére i passàve 'n'ata vàje pe le case é i denàve l'órdene de scanà. (É tén passà sta uperazziùnne i venìve pa féje 'ncase, ma u fuóre; lu furnìje i passàve pe le case pe prénne é ciargìje u cóue la méje

andó a-éve sta fatijà la pate. La fénne i-allàve 'nzènne a lje é cumme i-arrevàve i-abbijàve a scanà).

Persù, la fénne i descrevìve la pate, i luuàve 'na pare pe fa le pizze, póue i spartive lu riéste fesciànne tante scanàte.

Dappóje che i-avìve fatijà ancóre un pùue le scanàte 'nghiòcche lu tambàgne, le accaraugliàve 'nghjé un ciarìje, i menàve 'nghiòcche lu repprinne, i-astacciàve le catte zénne de lu ciarìje tra ise é le mettìve 'nghjé lò cestiélle de sace ó de canne (**remmìre lu letràtte**).

'Na pare de la pate i venìve stejà 'nghjé 'na spasètte pe étre utelezzà cumme luànne; avóje sta vàje, se fescìve la cruàje.

Dappóje che i-avìve preparà tutte ciuóse é màje la pate pe le pizze é lò cestiélle 'nghiòcche lu tambàgne, i sestemàve sètte 'ntéte é, appujannellù 'nghiòcche lu curdàje, s'abbijàve pu fuóre.

De le fénne i purtevànte pa lu panne u fuóre ma se fescevànte ajutà da lu furnìje; sètte, dappóje che i-avìve cunghjì de fa lu secónde gire, i passàve pe le case, i pregnìve lu tambàgne é s'abbijàve pu fuóre.

Cumme le fénne i-abbijevànte a arrevà u fuóre, la furniére i-abbijàve a attezzà lu fuà. Se 'ngiulegnàve pe 'ntère é, dò la manna dràjete, i menàve la pàglje 'nghjé l'enfiérne. La furniére s'avesàve che la temperattàure du fuóre gli-éve arrevà u puènne giste decchìrre la làmjé gli-éve addeventà biànge; i mettìve chjù la pàglje é i barràve tutte le purtèlle de lu fuóre pe sinche menùte, póue l'averiàve 'n' ata vàje é i-abbijàve a pulzà dò lu "mùnnele".

Lu "mùnnele" a-éve 'na piéscja astaccjà 'mpuènne a 'na masse de bóue 'na muórre lunge é i servìve pe luuà la sindre é la felinje 'nghiòcche la ba de lu fuóre.

U fratténne, la fénne i preparàve la "strazzàte" ó la "pizze"; stéje i sevànte pa uguàle pettócche, pe la premmiére, ó venìve féje 'na 'ntacche nun 'na muórre lunge 'nghjé la pate, in mòde da nun la fa staccà; pe la secónde, se fescevànte dije-tràje 'ntacche. Póue, i preparàve le pizze uènte dò le cìccule de cajúnne, é ate, pe lòs 'nfanne, de la rachiattàure, 'na pate mé direte (sèlle arumagnì appezzeccà a la méje) dò la carbunàte é lu réje de cajúnne.

La pizza crescì i venìve preparà dò la vérze, farinne de biàindele é luànne. Dappóje patà tutte stó cunte se fescìve amaturà la pate; s'appujàve, póue, 'nghiòcche la pale 'na fòglje de vérze, se mettìve 'nghiòcche la pate, se crevìve dò 'n'ata fòglje de vérze é se 'nfurnàve.

La fénne i preparàve, avóje, ate tipe de pizze, cumme sèlle dò lu pummedòre, che se fescìve a premavére decchìrre s'ausàve lu réje de cajúnne, u pòste de lu uàjele. Jìglje i venìve fatijà derettamménne 'nghiòcche la pale é dò lò dàje se furmevànte lò caùte pe métte denghiénne su che ó ulìve: pummedòre, réje, cónele é àglje.

Quàje le pizze, la furniére le teriàve deffuóre dò lu ratéje é i-abbijàve a 'nfurnà lu panne. Pe sti còmpete, la furniére i 'metàve le fénne presénne a la denà 'na scanàte per unne a la vàje in mòde da fa tante "gire" 'nzìje a decchìrre i resaglìve pa a jempìje lu fuóre.

Premmìje de 'nfurnà lu panne, ciàche scanàte i venìve segnà dò 'ntacche, 'nzegnà ó caùte pe fa requanàjere a ciacùnne la scanàta sjà. Dappóje de sta uperazziùnne, la furniére i 'nfurnàve lu panne, che i-ava quàje pe 'n'àure é miéce. Premmìje de sfurnà lu panne i tramuttàve le scanàte 'nghjé lu fuóre mettànne sellé de derrìje devànne é sellé de devànne derrìje.

Decchìrre lu panne gli-éve quàje bunne, la furniére lu sfurnàve é lu mettìve 'nghiòcche lu bancùnne. Se l'ava purtà pe le case, i mettìve lò cestiéllé é lu panne 'nghiòcche lu tambàgne é, dappóje che l'ave appujà 'nghiòcche la tête, i-allàve ce la cliénte.

La cuttùre de lu panne i venìve pajà, da quàse tutte lò crestiànne, dò un pùue de pate é, sule cache vàje, jìglje i venìve pajà a sòlde.

Lu furnìje i patàve 'n'ata vàje la pata resevì da le fénne é dò sètte i fescìve les ate scanàte; le vennìve, póue, a chi i putìve pa fa lu panne ó le tenìve pe ije.

Lu panne, u cuntràrje de le pizze, i venìve pa mengjà lu giuóre stésse ma lu giuóre apprèje; i venìve fé ascìre 'nghiòcche la méje é sule vèrse la néje i venìve stejà 'nghjé lu stipe dessò la méje.

Lu panne a-éve lu sìmbule de la rassce 'ncase, pettócche i rappresentàve lu premmìje cibbe é i permettìve, persù, a tutte quànte de mengìje.

LA CAMPAGNÒLE

Da la uàje de:

* Carosielli Giuseppina Nardenèlla 79 ane

'ntervestà lu 7-02-04

* Santosuosso Flumèna 67 ane

'ntervestà lu 2-03-04

* Girardi Giuannina 80 ane

'ntervestà lu 9-03-04

'N'ata fattije de la fénne, é tén passà, a-éve sèlle de la campagnòle. Sétte i-ajutàve lu muénne a fa le fattije de la campàgne, che a-éve 'na recciàjesa 'mpurtànte pe la famìglje.

Le premiére fattije che i fescìve la campagnòle ó sevànte lu cuérne de lòs anemà é le fattije de la campàgne, devèrse a secónde de la staggiúnne, premavére é vernàte.

Pe lòs anemà, la fénne, ciàche mattinne, dappóje che i-avìve arecettà la case, i-allàve a la stalle pe denà da mengìje a lòs anemà é trére vacce, pécure é ciévere. Lu léje de stós anemà i venìve vennì a lò crestiàgne che lu pecchievante ó ausà pe fa lu case.

Pe fa lu case de pécure ó ciévere, la campagnòle i fescìve culà lu léje appéne trescì pe lu sijà, lu cernicchje é lu cólalàtte 'nghjé lu "quàcque", 'na ciatiére a fuórma celindreche, màje 'nghiòcche u fuà.

Pe facelettà la cagliàte, ó venìve aggiúnne a lu léje, arrevà a la temperattàura giste, 'na parziúnne de càje, preparà dò lu panzuttièlle seccjà de l'àine; cunghjì sta uperazziúnne, se lesciàve tutte a repusà.

La cagliàte i venìve spaccà é féje a piézze peccerille dò lò ruótele é lò menattàue, masse de bóue fé appòste pe fa sti cunte é, póue, màje 'n'ata vàje 'nghiòcche u fuà.

Dappóje che gli-éve sta 'nciatà, i venìve pràje dò la scummarèlle é màje 'nghjé le fescèlle de giúnche ó sace pe étre ciacjà é fa satre la letà.

Le piésce de case, pe 'na megliausa sculattàure, i venevante appujà 'nghiòcche lu tambàgne; sétte gli-éve féje de un banchette rettangulàre a catte pjà, un sculattàue é un beccúcce de scàreche che i permettìve de recchìtre la letà.

Sétte, aunì a la letà arumagnì 'nghjé lu "quàcque", i venìve fé 'nciatà chiàne chiàne 'nghiòcche u fuà, 'nzìje a decchìrre se furmàve la reccòtte. Spìsse, a la letà se aggiegnìve lu léje in mòde d'avàjere, accussì, un pùue de méje de reccòtte che i venìve màje 'nghjé le fescellécchje.

Lu case uttenì i venìve luuà da le fescèlle, salà é màje a ascìre pe chiénze-vinta giuóre 'nghiòcche la casiére (**remmìre lu letràtte**);

sétte gli-éve féje de un piàne furmà da tante tacculèlle de bóue é appennì a la pèrge (**remmìre lu letràtte**).

Passà sti ténne, lu case i venìve appremmìje lavà dò cite, uàjele é sa é u derrìje màje 'n'ata vàje 'nghìocche la casiére pe la stagiunattàure.

Parìcchje vàje, cache piésce de case i venìve pa féje ascìre, ma cunzemmà frésche 'nghjé a pùue de giuóre.

Pe la preparazziùnne de lò casecavàlle, le campagnòle i-ausevànnte lu léje de vacce, lu càje é le tenèlle de bóue spèciàle pettócche, de 'n'ata maniére, la pate i-ammaturàve pa màje.

Le fénne i mettevànnte a bitre 'nghjé lu "quàcque", 'nghìocche u fuà, lu léje appéne tresci é a ìje i-aggiuegnevànnte lu càje pe la cagliàte.

La pata uttenì i venìve luuà da lu "quàcque", màje 'nghjé la tine de bóue é sbattì dò lu menattàue.

Pe 'mbastà la pate é uttenìje un 'mbaste tutte d'un piézzce, la fénne i menàve 'nghìocche 'na quantettà de letà begliènne, 'nprupurziùnne a la pate; sètte i-arumagnìve crevère da le dìje a le cattr'àure 'nzìje a decchìrre i-ammaturàve pa.

Passà les àure, la fénne i fescìve la próue se la pate gli-éve ammatirà pregnànne un piézzce é allungiannellù dò le manne. Se la pate gli-éve pa maturà, la lesciàve repusà ancóre un pùue, se nu l'abbijàve a fa a fèlle é a la métte 'nghjé lu tenàzze, 'n'ata tenèlle de bóue. La pate i venìve crevère d'éja begliènne é menà dò lu menattàue; sta uperazziùnne i ulìve 'na muórre de ténne pettócche la pate i-ava addeventà un piézzce 'ntutte.

Uttenì lu 'mbaste, la campagnòle lu fatijàve denannellù la fuórme "a pàjere"; póue i stregnìve 'nghjé le manne la pare de 'nghìocche pe uttenìje la còcce.

Decchìrre lu casecavàlle gli-éve prònte, i venìve màje 'nghjé 'na tenèlle d'éja frésche pe 'na miéggjàure.

Passà sti ténne, lò casecavàlle i venvànnte màje 'nghjé la salammóle cuntenì 'nghjé 'na tenèlle de bóue é i-arumagnevànnte pe dò-tràje giuóre.

Pe évettà che la campagnòle se putìsse cunfùnne, a-éve sòlete segnìje lò casecavàlle dò tràje 'nznà: pìpele – zéppe – bettùnne, che i recurdevànnte lu giuóre che i sevànnte sta fatijà.

Pe lò fa ascìre é staggiunà, i venvànnte, póue, appennì a cùcchje dò 'na curdèlle 'nghìocche la pèrge.

A-gn-ave l'abbetùdene marcà a fuà 'nghìocche lò casecavàlle le premmìje léttere de lu nunne é de lu cugnùnne de lu capefamìglje **(remmìre lu letràtte)**.

Pe la lavurazziùnne de lò case uttenì da lu léje de vacce, la campagnòle i fescìve le stésse uperazziùnne féje pe lò case de ciévere é pécure.

Paricchje vàje, la campagnòle i-ammachiàve lò vàrje tipe de léje pe avàjere lu case ammachjà.

Pe le fattìje de la campàgne, la fénne i-avìve lu còmpe de d'ajutà lu muénne; paricchje vàje, però, i fescìve sèlle che i-ava fa ije.

I-allàve deffuóre mé de tutte da lu màje de màrese a uttóbbre pettócche 'nghjé a sti périede se fecevànte 'na muórre de fattìje.

Ciàche mattìne la campagnòle, dappóje che i-avìve arecettà la case é abbadà lò fiàue, i-allàve deffuóre, da sule ó dò lò fiàue mé róue, a la pjà ó 'nghiòcche a 'n'anemà, purtànne dò jìglje la culazziùnne fé de le pizze appéne sfurnà ó d'ate cunte.

'Nghjé lò màje de jennàre é frebbàre, andó ó venevànte pa féje le fattìje de la campàgne pe la fràje a 'na muórre, la campagnòle i-allàve cache vàje deffuóre; specialménne, se a-éve bòn ténne, i-ava ajutà lu muénne a spruà lòs àrbele.

La pruuìste de bóue i servìve pe la famìglje, ma i putìve avóje étre vennì.

A premavére, ménne lu muénne i preparàve la majàjese pe piantà lò biaìnde é le vacce i-abbijevànte a allà a la Pùglje, la fénne i-ava sappunà lu bjà, ó vinte a dirre che i-ava smuóve lu terrìne, strumbenìje pe lu fa prén àrje é luuà les èrepe dò lu sappùnne ó lu sappunìlle.

Spisse ó succedìve che fasciànne ste uperazziùnne se tucciàve la ràdeche de la piànte, ma lu bjà i spegàve lò stésse é i secciàve pa; sètte, pettócche, u cuntràrje d'avì, addùnche ó nescevànte mé de tanne deccànne la ràdeche.

A avrìje lu muénne, dappóje che i-avìve repassà la majàjese, i preparàve lò suórche andó le campagnòle i piantevànte lò biaìnde, lò fasùle, lò sise, lò pesìlle, le gése é lò pummedòre, le checùzze, le patàte, lò pupecièlle, lò cetrùle che ó sevànte lu mengìje pe la vernàte.

'Nghjé lu màje de giùgne, 'nvéce, lu còmpe de la campagnòle a-éve sèlle de appianà, attuppà é sappà lò biaìnde.

Lò màje che i ulevànte mé de fattìje ó sevànte selló de giùgne, lùglje é àuste andó se muscenàve; a sta fattìje, che i-abbijàve lu giuóre de San Giuànn Battìste dò la reccóte de l'avàjene, de l'òrece é de lu bjà, ó pregnìve pare tutte la famìglje.

A la campagnòle ó tucciàve lu còmpe de d'astaccìje le gèrepe, ma a-gn-evànte fénne che i-ante 'nzegnà a muscenà a lòs muénne.

Specialménne, la fénne i recheglivè lò gèrmete de spìghe fé cére da lò muscenìje é lò mettìve 'nzènne furmànne 'na gèrepe. Sètte i venìve astaccjà a "genuàje de pécure" dò le spìghe de bjà che i saglievànte deffuóre da la gèrepe.

La fénne, póue, i mettìve 'nzènne vinte-trénta gèrepe in mòde da furmà paricchje pegnarièlle che i venevànte lescjà pe de lò giuóre 'nghjé lò terrìne, a seruàje. Cunghjì de muscenà, le gèrepe i venevànte purtà "u cóue" da lòs muénne, 'ntéte da le fénne ó dò lò travàglje da lòs anemà deccànne a l'àjere é icchì sestemà a pegnùnne. Cunghjì ste fattìje, le fénne i preparèvante é i-appianèvante, dò la sappe, lu ratéje é lu

quàjefe de genéte, l'àjere andó ó venevante scappà le gèpe; póue se passàve a la pesattàure che i venìve féje dò lò ciuà, lò mule, le vacce é l'ajùte de lu "tufe".
A-éve avóje còmpe de la fénne sernìje dò lò cernicchje é l'airà lu bjà é lu métte 'nghjé lò cassiùne.

Tra lu màje d'aùste é settèmbre, la campagnòle i-ava recchìtre a manne lò biaìndele, lò fasùle, lò pesìlle, le gése é lò pummedòre, le checùzze, le patàte, lò pupecièlle, lò cetrùle piantà a premavére.

Dappóje la reccóte, la fénne i purtàve lò biaìndele é lò fasùle, lò pesìlle, lò sise é le gése 'nghiòcche a l'àjere; icchi i fescìve lò munzéje é i sfugliàve é i battìve lò sise, lò fasùle, lò pesìlle dò un bastùnne; pe lò biaìndele s'ausàve lu mazzemarièlle, féje dò dò bastùnne, tenì 'nzènne da lu suàtte, che vunne se tenìve a le manne é dò l'ate se denàve.

Le spìghe de biaìndele, 'nvéce, i putevante pa sta pe 'na muórre de ténne vunne 'nghiòcche a 'n'ate pettócche i putevante addeventà nitte pe lò ra de campàgne.
Decchìrre se sfugliévante é battevante, la néje s'ava arumagnìje deffuóre pe évettà che i venessìante arrubbà.

I putevante avóje étre sfugljà é battì u paìje, devàne le case, cumme ó succéde ancóre avì.

Cunghjì ste dì uperazziùnne, l'ùtele i venìve lescjà pe 'ntère, 'nghiòcche le ràchene, pe de lò giuóre in mòde che se putìsse ascìre u seruàje. Ciàche tanne i venìve gerjà dò lu ratéje. U derrìje, i venìve cheglì, sestemà 'nghjé lò sacche é purtà u paìje.

Cache spìghe de biaìndele é cache fasùle, sise é pesìlle i venevante stejà é fé seccìje pe étre póue ausà pe la sémene.

'Nghjé lu périède tra uttóbbre é nuuèmbre se fescìve l'arattàure che i servìve pe preparà lu terrìne a la sémene; jìglje i venìve féje dò la rare terjà da un paràje de bùue ó de ciùcce.

Ménne se fescìve sta fattìje, che de sòlete i tucchiàve a lu muénne (ma avóje a la fénne decchìrre sètte i stave pa), la fénne i-avìve lu còmpe de strumbenìje dò la sappe.

Dappóje la preparazziùnne de lò suórche, lu terrìne, pe étre mé fèrtele, i venìve cuncemà dò lu stàbbele de lòs anemà é, sule u derrìje, semenà.

La sémene de l'avàjene, de l'òrece é de lu bjà se fescìve dò la besàzze: un sacche róue de péje ó de tàjele dò dì saccòcce, che i venìve purtà u cóue ó astaccjà a la sèlle de le bète.

Avóje pe sta fattìje, che i tucchiàve a lòs muénne, la fénne i denàve 'na manne.

Dappóje la sémene, lu terrìne i venìve lescjà repusà 'nzìje a la premavére decchìrre, passà la vernàte, ó abbìjevante 'n'ata vàje le fattìje de la campàgne.

'N'ata fattìje, ma mé che fattìje a-éve 'na féte andó ó pregnìve pare tutte la famìglje é lu vecenà, se fescìve decchìrre se tijevante vunne ó mé cajùnne, che i servevante a la famìglje pe mengìje 'nghjé tutte l'anne.

Lò cajùnne, tijà tra la fine de l'anne viàje é l'abbijàte de lu nóue, i venevante pulzà é squartà da lu muénne.

'Nghjé lu giuóre che i venevante tijà, la fénne i-avìve lu còmpe de pulzà le trippe é de preparà lu suffrì é lu panùnte pe tutte lò crestiàne che i-avevante pràje pare.

Le trippe, ausà pe métte denghiénne la céje, i venevante tagljà, svagantì, gerjà a la stòre, lavà 'nghjé l'éja 'ndepettì é màje 'nghiòcche lu tambàgne, capeverjà, pe étre rachjà dò un cuttéje.

L'abbelettà de la fénne a-éve sèlle de pulzà bunne le trippe sénze le cautà. Pe luuà le purcarì de le trippe é le dóre, le mettìve 'nghjé un cuócce dò l'éja 'ndepettì é la sa cangiàne l'éje ciàche vitte-dise àure pe ammagàre tràje-catte giuóre.

Pe la preparazziùnne de lu suffrì, la fénne i tagliàve a piézze l'ulà de lu cajùnne, lu cuóre, lò permùnne, lu féghete, le patàte é lò pupecièlle dessò la cite.

I mettìve 'nghjé un ciarùnne 'nghiòcche u fuà appremmìje l'ulà che a-éve la para mé ra é i fescìve da uàjele; 'na vàje scagljà l'ulà, ó venevante aggiuénne lòs ate cunte.

Decchìrre lu suffrì gli-éve prònte, i luuàve la céje é i mettìve le fèlle de panne 'nghjé lu

uàjele cjà pe cache menùte.

Ste dì piattànze i venevànthe servì 'nghjé le spase de créte.

Dappóje un paràje de giuóre, se passàve a la preparazziùnne de lò 'nzaccà: sausicchje, suppressàte, capecuólle, summe é presùtte.

Pe preparà la sausicchje é le suppressàte, la fénne, dò un cuttèje ó dò ate strumménne, i tagliàve fin finne la céje é l'accunzàve dò le spèzje. Dappóje che l'avìve féje repusà, la 'nzaccàve, dò lu sammucchiàre, denghjé le trippe che i venevànthe cutà pe fa satre l'àrje. Le trippe, póue, i venevànthe astaccjà a un cartìje é a 'n'ate é, se s'ulìve, avóje u céntre. La preparazziùnne de lò capecuólle, de lò presùtte é de le summe i tucchiàve de sòlete a lòs muénne.

Pe lò fa ascìre é staggiunà bunne, lò 'nzaccà i venevànthe appennì a 'na pèrge màje deccànne u cjà ma avóje 'nghjé un lòcche de la case andó ó passàve 'na muórre d'àrje; l'àrje i servìve pe lò fa ascìre é staggiunà bunne.

I venevànthe stejà, specialménne la sausicchje, dessò la saime, réje scagljà de cajùnne, 'nghjé le seróle de créte.

Le fénne che m'ante accuntà stó cunte m'ante dì che le fattìje de la campàgne i venevànthe féje 'nghjé a devèrse périede, su ó depennìve mé de tutte da lu terrìnne.

L'ùtele che se resaglìve a reciavà dò le fattìje de la campàgne ó dò les ate fattìje i servìve pe l'abusènne de la famìglje ma, ije i venìve avóje vennì ó ausà cumme scange dò ate cunte.

LA SARTE É LA RECAMATRÏCE

Da la uàje de:

* Carosielli Rasiùccia Pruspina 76 anne

'ntervestà lu 4-02-04

(desscìbbule ce zja Mecheline la paglière)

* Santosuosso Flumèna 67 anne

'ntervestà lu 2-03-04

(desscìbbule ce zja Mecheline la paglière é zja Giuannine suldatèlle)

É tén passà a-éve 'na muórre quanesì la fattije arteggianàle che a-éve vunne de le recciàjese mé 'mpurtànte pe lu bènèssere de Faite.

Tra le fattije arteggianàle, sèlle che i vijìve cumme premmière le fénne, ma avóje lòs muénne, a-éve sèlle de lu sarte.

La fattije de la sarte i venìve 'nzignà 'nghjé la sarturì a le figlje che la frequentevànte dappóje la scóle; avóje le figlje i-avànta savàjere fa 'mpùue de tutte.

Le puttéje, che i-addeventevànte piàjene mé de tutte decchìrre la sarte i-avìve 'na nòmena bunne 'nghjé lu paije, i sevànte frequentà pe tràjes anne da le figlje che i ulèvànte 'mbarà lu mestìje é pe dò ó tràje màje, 'nghjé la vernàte, da sellé che i ulèvànte 'mbarà le ciuóse mé 'mpurtànte.

Ciàche figlje s'ava purtà lò strumménne pe fatijà: ìglje, tijà, spìngule, cuttónne é rucchètte, tagliànne, telàje é matasse (**remmìre lu letràtte**).

La sarte i venìve pajà cache vàje dò lò sòlde, mé spisse dò lu scange de lu materjà ó l'ajùte 'nghjé le fattije de la campàgne a premavére.

La fattije de la sarte a-éve sèlle de taglije, cutre é recammà lò dra, ma, 'nghjé lu stésse ténne, a-éve sèlle de 'nzegnìje l'are a le desscìbbule giòne é le tenìje accupà. Ménne i fescìve la fattija sjà, la sarte i spiegàve le vàrje fattije pe fa un vestìte, dàtese che 'nghjé la sarturì se fescìve tutte: da le muttànne, cammesóle, giúcchele a lu currede.

Pe fa un vestìte, lu cliènte i-ava purtà tutte l'abusènne che i tenìve a ciallàue ó che i-avìve accettà u fúnneche de zja Lenùcce la castruccése ó de Fasàne.

La sarte, dappóje che i-ave pràje le mesìrre dò lu centimetre, i piavàve la ròbbe, gerjà a la stòre, a metà é i crijàve, dò un sabbùnne, lu mudèlle pecchjà. Sétte, a secónde de la lìnja terjà, i venìve taglijà a manne libbere da la sarte ménne lò vàrje piézze i venevànte 'mbastì, dessò lòs ìje sinne, da le "sartìne" mé peccerèlle.

Nun tutte le sarte se cumpurtevànte accussì; cacùnne, gelóse de lu mestìje sinne, i crijàve é i tagliàve lò mudèlle decchìrre le figlje i stevànte pa.

Lò vestìte 'mbastì i venevànte pruuà da lò cliènte é se a-gn-evànte de le mudìfeche da fa la sarte le fescìve se nu lò vestìte i venevànte cusì a màchene (**remmìre lu letràtte**)

da le figlje mé èspèrte. Cusì lu vestite, la sarte lu refenìve fesciànnne le pertóse, mettànne lò bettùnne é lu steriàve dò lu fére a ciarbùnne.

Seccùmme ciàche cliènte i purtàve tutte l'abusènne, a la sarte ó venìve pajà sule la cusettàure, dò lò sòlde ó dò ate cunte.

Lò pèriede andó se fatijàve de méje ó sevànte selló che i venevànne premmìje de le féte, mé de tutte sellé de lu pajje, andó ó venìve fé la móstre de tutte lò vestite féje, é selló che i venevànne premmìje de lò acceprète é de lò matremmónje, andó ó venevànne féje tutte lò vestite, avóje lu vestite de la zite é lu currede.

Pe fa lu currede, la sarte, 'nzènne a le "sartìne", i-allàve a ciallàue de la zite pe mé de 'na summàne. Avóje le "sartìne", mé de tutte sellé mé róse, ménne se 'mbarevànne lu mestìje, i-abbijevànne a cutre lu currede pe ise.

Lu currede gli-éve furmà da lu saccùnne, da lu mataràzze, da lu geraliétte; póue a-gn-evànne le cemmìse pe lu giuóre é pe la néje, lò lenzìje, le fèdere, le tuuàglje, lò ciarìje, le mappìne é le muttànne, le giùcchele é le cammesóle.

Lu saccùnne é lu mataràzze i venevànne cusì a la stessa manìere dò ròbbe 'na muórre pesànne; a lu premmìje, ó venevànne féje le squarcèlle, andó ó venevànne màje le fòglje de biàindele; u secónde, 'nzènne a le squarcèlle, ó venevànne féje le pertóse é màje lò bettùnne.

Lu geraliétte, che i venìve màje attuórne a lu lije, gli-éve cusì dò 'na ròbba biànge andó ó venìve aggiùenne un mèrlétte fatijà u crucè.

De lò vestite, cumme le cemmìse, lò lenzìje, le fèdere, le tuuàglje, lò ciarìje, dappóje che i sevànne sta tagljà, 'mbastì é refenì a màchene, i venevànne recammà.

Lò reccàme i venevànne féje 'nghìocche un telàje de bóue **(remmìre lu letràtte)**

furmà da un piàne andó ó appujevànne dò bastùnne che i mantenevànne dò cérchje, vunne fisse é l'ate che se putìve luuà **(remmìre lu letràtte)**.

'Nghiòcche lu cérchje fisse ó venìve appujà la ròbbe che i venìve tenì terjà da lu secònde cérchje.

Appremmìje d'abbijà lu reccàme s'avevante capà lò deségne da fa: de sòlete ó sevante fiùre **(remmìre lu letràtte)**,

frutte é fòglje; la premmiéra léttere de lu nunne é de lu cugnùnne pe lò ciarije, le mappìne, le tuuàglje é le cemmìse; frase cumme "bun suàjeme", "bun reppòse", "suàjeme cunténne" pe lò lenzìje.

Dappóje desegnà la fiirre 'nghiòcche la ròbbe dò la carta cópiative, s'abbijàve lu reccàme dò l'ìglje é la matassìne de culàua biànge pe lò lenzìje é culurà pe lò ciarije é le cemmìse.

Lu reccàme i venìve féje dò stó puènne: èrepe, paléstrìne, cruàje, piénne, pise, ròte, smèrle, 'mbréje, bróccatèlle, catenèlle, margherite é puènne "a-giuóre" che, u cuntràrje dés ate, i venìve pa féje 'nghiòcche lu telàje, ma fatijà attuórne a l'uórle de lò ciarije, de le fèdere é 'nghiòcche la chiève de lò lenzìje.

Lu puènne "a-giuóre", che i venìve fatijà teriàne dò l'ìglje lò fiije é mettannellò 'nzènne, i putìve étre féje de tante maniére: a nucchettèlle, a bastóncìne, a gegliùzze, a miéce gegliùzze é a serpentèlle.

Lu reccàme i venìve fatijà 'nghiòcche a devèrse qualettà de ròbbe: la péje d'ìja, che gli-éve 'na muórre fine é delecà, la tàjela biànge, la tàjela médióvale, lu line é la cànepe.

Lu mumènte mé béje decchìrre se fescìve lu curréde a-éve la preparazziùnne de lu vestìte de la zite, che i venìve féje 'nghjé la sarturì.

La ròbbe, accettà u fùnneche, i putìve étre de sàje ó taffettà de culàua biànge.

Lu vestìte gli-éve furmà da un piétte arrecjà 'nghiòcche le mange é da 'na unnèlla lunge é large dessò; ìje i venìve appuntà 'nghiòcche le rine dò tante bettùnne peccerille de pèrle revestì de ròbbe.

Lò viàje i descevante che tutte le desscìbbule che i-ajutevante a fa lu vestìte i-avevante la sperànze de se marijà.

Premmìje de la uèrre, lu vestìte de la zite gli-éve fé de 'na unnèlla lunge arrecjà 'nghiòcche le fianchètte, da un piétte arrecjà de culàue vèrde, marrò chiàre ó scure, é

de 'na cemmise.

La sarte i cusìve avóje lò vestetiélle pu battéseme: ròse pe la fegliétte é biànche pe lò quattrà; é lò vestetiélle de lò Sante de Faite, che i venevante purtà pe de lò màje.

Avóje pe ste fattije, la sarte i venìve pajà a la stéssa maniere.

Ménne se fescìve sta fattije arteggianàle, che i venìve féje 'nghjé 'na zénne de la cucine èspòste a la lisse é attuórne u brascìje a la vernàte, se sceglievante chiàcchiere, s'abburlàve é se descevànte lò cunte dés ate.

Póue, se descìve ciàche giuóre lu rusàrje é se ciantevante cianziúnne de ghise é profàne.

Zja Flumène i-accùnte che, decchìrre a-éve la caràjeme, vunne de le figlje, Sisìne de dò carànte, che i tenìve 'na bèlla uàje, i ciantàve lò mistère:

- Lu bunne Debbenàje de l'òre i-atte abusènne de cunfòre...

Lu mé de le vàje i 'nventevante cianziúnne, returniélle é sturniélle 'nghiòcche a su che a-éve succedì 'nghjé lu pajje ó a su che i-avànte viàue.

Ma nònne m'atte accuntà che 'na vàje 'na figlje de nunne Menùcce s'i-éve 'nfescì dò lu 'nammuràte é sùbbete i 'nventerunte:

- *Ué Menù, ué Menù t'é cunghjì la giuuentù!*

'Nvéce, cumme i-accùnte zja Flumène, decchìrre i vijeवंte 'na figlje é un quattrà che se saluteवंte i ciantevante:

- *Séllé illé i uótte a séllé é allóre n'anna fa 'na cianziúnne!*

LA FURNIÈRE

'Na fattìje 'na muórre quanesçi é tén passà a-éve sèlle de la furniére.

'Na muórre ó sevànte lò fuóre a pàglje che i funziunevante a Faite; ise i putevante être de pruprièttà ó d'affitte.

Lu premmìje penzìje de la furniére a-éve sèlle de se prénne la pàglje geriànnne pe les àjere andó a-éve sta féje la pesattàure. La pàglje i venìve purtà u fuóre dò lò mule é màje denghjé 'na ciàmbrè deccànne a lu fuóre.

La fattìje de la furniére i venìve féje lu giuóre devànne é sèlle apprèje decchìrre se patàve.

Lu giuóre devànne, decchìrre le fénne i-allevante u fuóre pe l'avesà che i-avanta fa lu panne, la furniére i denàve a ise la quantettà de luànne che ó servìve é i fessàve lu turne pe évettà la fòlle.

Dappóje la miécennéje, i fescìve lu gire pe le case de le fénne che i-avanta fa lu panne é le avesàve d'abbijà a patà. Vèrse le catte, i fescìve 'n'ata vaje lu gire pe le case avesànne a le fénne de scanà.

Cunghjì sti gire, la furniére i passàve pe le case de sellé che i putevante pa purtà lu panne u fuóre, se ciargiàve lò cestièlle dò lu panne 'nghìocche la tête é s'abbijàve pu fuóre.

'Na vaje arrevà, i-abbijàve a attezzà lu fuà 'ngiulegnànnesse pe 'ntère é menànne, dò la manna dràjete, la pàglje 'nghjé l'enfiérne.

Decchìrre la lùmje du fuóre gli-éve addeventà biàngè, la furniére i-accappìve che la temperattàure gli-éve arrevà u puènne giste é addùnche i barràve, pe cache menùte, la bucce du fuóre dò un spurtièlle. I-averiàve 'n'ata vaje la bucce é lu abbijàve a pulzà dò lu "mùnnele".

Pulzà lu fuóre, i pregnìve la pala mé peccerèlle, i sestimàve le pizze, preparà da le fénne, é le 'nfurnàve.

Decchìrre i sevànte quàje, la furniére le sfurnàve dò un ratéje de bóue é i-abbijàve a sestimà 'nghìocche la pala mé róse le scanàte, che i venevante segnà dò 'ntacche, 'nzegnà é caùte féje dò lò dàje pe fa requanàjere a ciàche fénne la scanàta sjà.

Sta uperazziùnne i venìve féje pettócche la furniére i 'nfurnàve pa lu panne de la cliènte tutte 'nzènne, ma i-addumannàve a tutte le fénne 'na scanàte a la vaje 'nzìje a jempìje lu fuóre.

La furniére dappóje 'n'àure, 'n'àure é miéce, i cuntullàve se i sevànte quàje é i tramuttàve le scanàte.

Sfurnà lu panne, lu appujàve 'nghìocche lu bancùnne; se l'ava purtà pe le case lu mettìve 'nghìocche lu tambàgne é i-abbijàve lu gire.

La cuttùre de lu panne i venìve pajà nun tanne dò lò sòlde canne dò la pate du panne, che i venìve patà 'n'ata vaje da la furniére pe fa ate scanàte.

Sté i putevante être de culàue devèrse pettócche la farìnnne ausà da le fénne gli-éve pa uguàle; le scanàte i venevante vennì da la furniére a lò crestiànne che i putevante pa fa lu panne a un còste mé ba.

U fuóre ó venìve pa quàje sule lu panne ma avóje le pastètte, lò taràlle, lò peccelattièlle, lò maccarùnne, lò arrùste, mé de tutte 'nghjé lò giuóre premmìje de le fète.

ATE FATTIJE

La fattije dò lò fére

Da la uàje de:

* Carosielli Giuseppina Nardenèlla 79 ane
'ntervestà lu 7-02-04

Decchirre a-éve vernàte, le fénne de lu vecenà, dappóje che i-avevante sbrugljà le facénne de la case, se reunevante attuórne u brascije pe fa la fattije dò lò fére. Sta fattije i venìve féje dò la lane ó dò la lanètte accettà u neózje, da chi se lu putìve permétte.

Quàse tutte le fénne i-ausevante la lane de pécore, che dappóje carusà é scardà, i venìve felà dò lu fije da le vecchiarèlle.

Dappóje felà, la lane i venìve féje a remusscèje dò lu ròcche é la culégne, dò strumménne de bóue. Ma tante se reccòrde che sa nònne, *mamma Lézze*, gli-éve 'na muórre àbbele a fa ste uperazziúnne.

La lane i venìve sbiancà é i putìve avóje étre culurà, in mòde naturàle, fesciànne bitre lu cuócchiele de le nuàje pe denà 'na bèlla culàua marrò é, in mòde arteficiàle, dò lu chenìne ó le bustìne de culàue.

La lane, dappóje che gli-éve sta lavà é asci, gli-éve prònte pe étre fatijà dò lò fére de mesìrre devèrse, accettà u neózje ó féje dò lò fére de lò 'mbrèlle ru, che i venevante appezzutà.

La fattije dò lò fére i permettìve de fa 'na muórre de dra pe se vestìje: màglje, muttànne, giùcchele é cammesóle, scialle, sciarpe, ciappéje, curréde pe lòs 'nfanne, fatijà dò dò fére, é cauzètte, fatijà dò sinche fére.

Pe fa 'na màglje, la fénne i decedìve premmìje de tutte lu mudèlle, che i putìve étre tutte d'un piézze, avère dò lò bettúnne ó cumplète de dì màglje; póue i decedìve lu mòde de fatijà, che i putìve étre 'nventà ó cupjà 'nghiòcche a ate mudèlle.

Le fénne, mé de tutte le figlje, i cerchevante de fa 'na fattija ùneche é i stevante attiénne a nun se la fa cupìje (**remmìre lu letràtte**).

Ciuóse che ó putìve succéde facelménne decchirre la màglje i venìve màje la premmiéra vàje.

Lò dra mé fatijà ó sevante le cauzètte, che i venevante féje dò lane premmìje sfelà; ise i servevante tutte l'anne pe ciàche crestiànne de la famìglje.

Sta fattije i venìve féje dò sinche fére peccerille; catte i mantenevante le màglje é vunne i fescìve la fattije.

La fattije dò lò fére i venìve 'nznagnà a le figlje da le mare é da le mammanònne é i venìve féje sule da chi gli-éve appassiunà.

'Na muórre de fénne i fescevante le fattije dò lò fére pe lòs ate crestiànne é i venevante pajà.

La vammàne

É tén passà tutte lòs 'nfanne i nescevànte 'ncase; decchìrre i-ava accettà, la fénne i venìve ajutà da la vammàne, che de sòlete gli-éve pa de Faite.

I venìve chiammà da lò parénne decchìrre ó abbijevànte le delàue é, dappóje che i-ave vesettà la fénne che i-ava accettà, i descìve a lò presénne su che ó abusegnàve fa. Decchìrre la fénne i-abbijàve a accettà, la vammàne se fescìve ajutà da les ate fénne, de la famìglje ó de lu vecenà, é da lu miédeche sule 'nghjé le setuazziùnne mé reschióse. La vammàne, dappóje che l'enfàne gli-éve nescì, i avìve lu còmpete de preparà un ducumménne che i descìve che l'enfàne gli-éve nescì é l'òbblighe, pe vitte giuóre, d'allà a vesettà la mare é l'enfàne.

Pe sta fattìje i venìve pajà da la famìglje.

PRUUÈRBJE É MÒDE DE DIRRE

A-étte 'na féenna asàtte.

Casa stràjete, féenna 'ngegnóse.

A-étte la féenne che i fate la case é nu la dóte.

La meglìje a-étte la chjà de la case.

Lu bóue é lu panne se putùnte arrubbà avóje 'ngghiòcche l'autà.

Tràje ciuóse i fante arrecçije la case: lu fucurìje che i tire pa é i fa la fummière, lu panne ammusì é lu vinne d'accète.

Lu panne se minge a mùzzeche a mùzzeche.

Megliàue lu pan nàje é dìje é nu lu pan biànche é frische.

Se te uó fa lu pan bunne te l'a fa a ciavù.

Lu vinne te l'a assaggièje é lu panne te l'a mengìje.

Sénze la farinne se puó pa fa lu panne.

Dò l'éje é la farinne ó cràje lu Sante Martìne.

La derriéra gèrepe i-atte accuppà lu pegnùnne.

Pe Tutte lò Sante la sémene i-a étre metà derrìje é metà devànne.

Cialénne ascì é Pache bagnà, la reccóte gli-étte assecherà.

Tràje ciuóse i uótte lu terrìne: un bunne fatiattàue, 'na bunna semménze é lu bón ténne.

Dò le piésce é l'ìglje se cambe la famìglje.

T'a fa la cemmìse decchìrre te tinne la tàjele.

La piésce é l'ìglje i fante la dóte.

La sarte i va geriàne a la nude, lu scarpàre i va geriàne scàuze é lu barbìje dò la barba lunge.

Le féenne pe pareccìje bèlle se fante britte.

La ciuóse mé britte 'ngghiòcche lu terrìne a-étte la lénne de le féenne.

La féenne a-étte àngele é demmuàjene.

La féenne che i uótte fa da muénne é chjù féenne.

La fénne i-àuze la case, la fénne la sgarrùpe.

La fénne i fa lu muénne.

La fénna trascurà i fa lu muénne sciaurà.

La fénne i sa un puénne mé de lu demmuàjene.

La fénne che gli-éste 'ncase i fate bèlla fiirre é mancùnne i-atte da dirre.

Lu seruàje i-abbellàje lu siére, la fénne é la case.